

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Торічного Олександра Володимировича
на дисертаційну роботу
Хлипавка Галини Григорівни

**«Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів
служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки»**
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Дисертаційне дослідження Хлипавка Галини Григорівни присвячене важливій та актуальній темі як у теоретичному, так і в практичному плані. Соціально-економічні перетворення, зміни відносин у системі «індивід – соціум», трансформації суспільних ціннісних орієнтирів, норм і правил, соціальна невизначеність зумовлюють невинну видозміну характеру професійної діяльності, що потребує перегляду наукових позицій щодо підготовки фахівців різного профілю до роботи з людьми. Визначальною за цих обставин постає готовність особистості до продуктивного функціонування за різноманітними соціальними векторами, здатність до соціальної та професійної адаптації в складних обставинах професійної діяльності, визначених її специфікою, що часто не передбачувані, не стандартні, не подібні до усталених зразків соціального середовища. Зокрема, це стосується професійної освіти офіцерів служби цивільного захисту, які в повсякденній діяльності зобов'язані контактувати з різними категоріями громадян.

Реструктуризація й оновлення функцій підрозділів служби цивільного захисту України на вимогу економічних, екологічних, соціокультурних і політичних реалій зумовлюють необхідність модернізації професійної освіти майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в напрямі підвищення рівня компетентності курсантів, гармонійного розвитку особистісно-ділових, професійно спрямованих і морально-психологічних складників їхнього потенціалу. Актуальним за таких обставин постає подолання суперечності між новими соціокультурними обставинами, що характеризуються потребою в високопрофесійних конкурентоспроможних офіцерах служби цивільного захисту України та недостатнім рівнем їхньої соціально-професійної підготовки; потребою вироблення в курсантів умінь і навичок ефективної соціальної взаємодії, прогнозування наслідків соціальної поведінки і самоуправління та невизначеністю структури соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; необхідністю вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до соціально-професійної діяльності та відсутністю наукового обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та

доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Хлипавка Галини Григорівни «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України, Черкаського інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, Львівського державного університету внутрішніх справ, Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження.

У процесі дослідження Г. Г. Хлипавка *вперше визначила* структуру соціальної компетентності офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки, що охоплює індивідуально-психологічний, комунікативно-діяльнісний і рефлексивно-поведінковий компоненти; *розробила* модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки в сукупності теоретико-методологічного, цільового, суб'єктного, змістово-процесуального та результативного блоків;

Дослідницею *обґрунтовано* організаційно-педагогічні умови формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки (розвиток професійної мотивації курсантів до оволодіння майбутньою професією; впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; організація виховної роботи, спрямованої на формування соціальної компетентності курсантів);

Авторкою *уточнено* поняття «соціальна компетентність офіцерів служби цивільного захисту України» як інтегроване особистісне утворення, динамічне відносно соціокультурного контексту, яке забезпечує взаємодію особистості з навколишнім соціальним середовищем, визначає її соціальну роль, соціальну зрілість і природу поведінкових моделей для ефективної реалізації особистісних і професійних цілей у суспільстві; «формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України» – як багатофункціональний інтегрований процес, спрямований на якісне оволодіння майбутніми офіцерами служби цивільного захисту України сукупністю компонентів соціальної компетентності за допомогою оптимально визначених та ефективно адаптованих організаційно-методичних основ забезпечення освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Подальшого розвитку набули теоретичні засади формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України у процесі професійної підготовки; методичні основи поетапного (мотиваційно-особистісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-результативний) формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Г. Г. Хлипавкою мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування в майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України соціальної компетентності задля підвищення якості їхньої професійної освіти.

Сформульовані завдання й гіпотеза дослідження конкретизують шляхи і методи їх досягнення, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації. Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт.

Обраний автором комплекс методів дослідження дозволяє повною мірою забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, які розкривають концепцію дослідження, достатньо обґрунтовані застосуванням теоретичних та емпіричних методів дослідження, серед яких варто відзначити моделювання процесу формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки, порівняльний аналіз і прогнозування результатів.

Зміст роботи та наліз отриманих результатів дають змогу констатувати досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційної роботи Г. Г. Хлипавки мають практичну значущість, яка полягає в тому, що апробовано модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки й авторську методiku формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки; упроваджено активні форми й методи формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України у ЗВО зі специфічними умовами навчання (ранжування соціальних проблем, цілей саморозвитку соціальної компетентності; моделювання особистісного, соціального, професійного, кар'єрного зростання; інсценізація конфлікту соціальних ролей; розроблення, створення, імітація та вирішення соціально-психологічних ситуацій); укладено методичні рекомендації «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки»; проведено низку засідань науково-методичного

семінару «Соціальна компетентність офіцера служби цивільного захисту України як чинник розвитку його професіоналізму», а також клубу «Соціальний успіх» тощо.

Практичні результати дослідження можуть використовуватися у ЗВО зі специфічними умовами навчання, а також у системі післядипломної освіти для вдосконалення навчально-методичного забезпечення, підготовки авторських курсів і розробок, створення навчальних посібників, інноваційних методів навчання тощо.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура роботи є логічною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 15 додатків (на 48 сторінках), списку використаних джерел (305 найменувань). Загальний обсяг дисертації – 292 сторінки, основний текст – 198 сторінок. Робота містить 21 таблицю та 14 рисунків на 16 сторінках.

У *вступі* обґрунтовано актуальність дослідження обраної теми; сформульовано мету, завдання; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано дані про апробацію та впровадження результатів дослідження дисертації в освітній процес закладів вищої освіти.

У *першому розділі* – «*Теоретичні засади формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України*» – на основі аналізу науково-педагогічних праць дослідниця розкрила сутність проблеми формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в науково-педагогічному аспекті, проаналізувала базові поняття дослідження; розглянула особливості формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

На основі результатів аналізу взаємозумовленості різновидів соціально та професійно важливих компетентностей, їх взаємозв'язку із соціальною компетентністю та функціональними завданнями фахівців автор конкретизувала базові поняття наукового пошуку та визначила сутність досліджуваного феномена. Передусім, *соціальну компетентність офіцерів служби цивільного захисту України* дослідниця розглядає як інтегроване особистісне утворення, динамічне відносно соціокультурного контексту, яке забезпечує взаємодію особистості з навколишнім соціальним середовищем, визначає її соціальну роль, соціальну зрілість і природу поведінкових моделей для ефективної реалізації особистісних і професійних цілей у суспільстві.

У *другому розділі* – «*Методичні основи формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки*» – Галиною Григорівною визначено структурні компоненти соціальної компетентності офіцера служби цивільного захисту України; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови і

побудовано модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки, розроблено методику формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Дослідниця виокремила компоненти соціальної компетентності офіцера служби цивільного захисту України (індивідуально-психологічний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-поведінковий) з відповідними показниками та рівнями їх сформованості (високий, достатній, середній і низький).

Авторське бачення процесу формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки презентовано у вигляді цілісної моделі (рис. 2.4, стор. 136), яка містить теоретико-методологічний, цільовий, суб'єктний, змістово-процесуальний і результативний блоки.

У *третьому розділі* – «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки» – автор визначила критерії, показники, за якими перевірявся рівень сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України; описала методику проведення та етапи експериментальної роботи, проаналізувала й інтерпретувала результати педагогічного експерименту.

Представлені результати дослідницько-експериментальної перевірки свідчать про ефективність розробленої моделі та запропонованих умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки.

Загальні *висновки* логічно випливають зі змісту роботи, у концентрованому вигляді відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблено відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками й практиками. Дисертанткою правильно подано список використаних джерел, який оформлений відповідно до вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження можуть використовуватися у ЗВО зі специфічними умовами навчання, а також у системі післядипломної освіти для вдосконалення навчально-методичного забезпечення, підготовки авторських курсів і розробок, створення навчальних посібників, інноваційних методів навчання тощо.

Основні результати дослідження висвітлено в 11 наукових публікаціях, із них 5 – одноосібних статей у вітчизняних наукових фахових виданнях; 1 – стаття в закордонному періодичному виданні; 5 – матеріалів конференцій; 1 словник (у співавторстві); 2 навчально-методичні видання.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і автореферат відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення автореферату й дисертації ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання.

1. У дисертації автор констатує наявність суперечностей, виявлених на основі теоретичного аналізу наукових досліджень і узагальнення досвіду формування соціальної компетентності курсантів у закладах вищої освіти (ЗВО) зі специфічними умовами навчання. Однак потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати ці суперечності під час дослідницько-експериментальної роботи?

2. Обґрунтування актуальності теми було би більш переконливим, якби автор у вступі лаконічно представила основні результати аналізу стану формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України, назвала основні проблеми в цьому процесі та причини, що спонукають переглянути усталені засади забезпечення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

3. Система вищої освіти в Україні реформується з урахуванням європейського досвіду, тому доцільно було би більш ґрунтовно представити на сторінках дисертації зарубіжний досвід формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в процесі професійної підготовки.

4. Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів сумнівів не викликають, однак автору доцільно було би чіткіше зазначити, за рахунок чого відбулося удосконалення показників і рівнів сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України.

5. Одним із важливих результатів дисертації є розроблена автором структурно-функціональна модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки. Проте її зміст можна було би конкретизувати й розширити, наприклад зазавши навчальні дисципліни, що забезпечують змістово-процесуальний блок, а також вказавши на зв'язок між рівнями сформованості та результатами навчання відповідно до освітньо-професійної програми.

6. Під час проведення формувального етапу експерименту, на нашу думку, необхідно було виявити залежність ефективності розроблених дисертанткою педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів від індивідуальних особливостей курсантів. У кожного

курсанта виявляються індивідуально такі важливі характеристики, як особливості ціннісних орієнтацій, мотивації, темпераменту, мислення тощо. У цьому контексті доцільно прослідкувати динаміку формування соціальної компетентності кожного курсанта.

Утім зазначені зауваження і побажання не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Хлипавки Галини Григорівни «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки».

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Хлипавка Галини Григорівни «Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України в процесі професійної підготовки» є самостійною науковою працею, яка повністю відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та вимогам, що висуваються до дисертації (пункти 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. (зі змінами 06.09.2016 р.)), а автор Хлипавка Галина Григорівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
 Національної академії Державної прикордонної служби України
 імені Богдана Хмельницького
 доктор педагогічних наук, професор

О. В. Торічний

